

**ПРАВОВА ОХОРОНА ЛІСІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ****LEGAL PROTECTION OF FORESTS UNDER MARTIAL LAW:
CURRENT ISSUES AND CHALLENGES**

**Крикун А.В., студентка IV курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого**

**Росомаха З.Р., студентка IV курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого**

Вступ. Стале лісокористування, охорона довкілля та відновлення лісових масивів навіть під час повномасштабної війни залишаються пріоритетними напрямками сьогодення. Запровадження воєнного стану на території України зумовило особливу потребу у правовій охороні лісового фонду, пов'язаній насамперед із захистом їх від незаконних рубок, мінування, пожеж та інших проявів можливого шкідливого впливу, який здатен забезпечити стабільність у використанні лісів та збереженню їх для подальшого післявоєнного відновлення.

Шляхом критичного осмислення проблематики правового регулювання охорони лісового фонду України на сучасному етапі у роботі висвітлено ключові зміни, які відбулися у їх правовому регулюванні у зв'язку з введенням воєнного стану, проаналізовано юридичну відповідальність, яка настає за знищення або пошкодження лісового фонду, процедуру відшкодування завданих збитків, а також коротко окреслено рекомендації Світового банку та WWF щодо процесу відновлення лісового господарства.

Мета. Метою дослідження є розкриття специфіки правової охорони лісів в умовах воєнного стану, особливостей юридичної відповідальності, процедури відшкодування завданої шкоди з урахуванням міжнародного досвіду.

Результати. Охарактеризовано негативні наслідки впливу збройної агресії на лісові екосистеми, а також основні заходи стосовно їх охорони в умовах воєнного стану.

Проаналізовано, що запропоновані законодавчі зміни, пов'язані з впровадженням електронної форми лісорубного квитка, використання лісів виключно для потреб оборони, проведення заходів щодо виявлення, вилучення та знешкодження вибухонебезпечних предметів та розробка дієвих стратегій попередження виникнення пожеж є досить важливими у напрямку подолання сучасних викликів, які стоять перед Україною у сфері збереження лісового фонду нашої держави. Водночас, наголошено на тому, що використання лісів для допомоги Збройним Силам України може призвести до того, що під виглядом санітарних рубок вирубуватимуться насадження, які цього не потребують, наслідком чого стане повне знищення лісової екосистеми.

Визначено, що на сьогодні питання притягнення винних до кримінальної відповідальності не забезпечено єдністю правозастосування на практиці, існування методики обрахування завданої шкоди не забезпечується належними юридичними механізмами їх реалізації, а діяльність компенсаційних комісій ускладнюється у зв'язку з відсутністю дієвої процедури їх дії та непередбаченості форс-мажорних обставин.

Досліджено міжнародний досвід створення ефективного компенсаційного механізму відшкодування шкоди, завданої збройною агресією, аби здійснити оцінку можливості його адаптації для потреб України та подальшої імплементації.

Ключові слова: екологічне право, воєнний стан, шкода, заподіяна навколишньому природному середовищу, правове регулювання охорони лісів.

Introduction. Sustainable forest management, environmental protection and restoration of forests, even during a full-scale war, remain a priority today. The introduction of martial law in Ukraine has led to a special need for legal protection of the forest fund, primarily related to protecting them from illegal logging, mining, fires and other manifestations of possible harmful effects, which can ensure stability in the use of forests and their preservation for further post-war restoration.

Through a critical reflection on the issues of legal regulation of protection of the forest fund of Ukraine at the present stage, the article highlights the key changes that have occurred in their legal regulation in connection with the introduction of martial law, analyses the legal liability arising from the destruction or damage to the forest fund, the procedure for compensation for damages, and briefly outlines the recommendations of the World Bank and WWF on the process of forestry restoration.

Purpose. The purpose of the study is to reveal the specifics of legal protection of forests under martial law, the peculiarities of legal liability, and the procedure for compensation for damage, taking into account international experience.

Results. The article describes the negative effects of armed aggression on forest ecosystems, as well as the main measures for their protection under martial law.

The author analyses that the proposed legislative changes related to the introduction of an electronic form of a logging ticket, use of forests exclusively for defence purposes, measures to detect, remove and neutralise explosive devices, and development of effective fire prevention strategies are quite important in overcoming the current challenges facing Ukraine in the field of preservation of the forest fund of our country. At the same time, it is noted that the use of forests to help the Armed Forces of Ukraine may lead to the fact that under the guise of sanitary felling, plantations that do not need it will be cut down, resulting in the complete destruction of the forest ecosystem.

It is determined that at present, the issue of bringing perpetrators to criminal liability is not ensured by the unity of law enforcement in practice, the existence of a methodology for calculating the damage caused is not ensured by proper legal mechanisms for their implementation, and the activities of compensation commissions are complicated due to the lack of an effective procedure for their operation and the unpredictability of force majeure circumstances.

The article examines the international experience of creating an effective compensation mechanism for compensation for damage caused by armed aggression in order to assess the possibility of its adaptation to the needs of Ukraine and further implementation.

Key words: environmental law, martial law, damage caused to the environment, legal regulation of forest protection.

Постановка проблеми. Ліси є невід'ємною складовою навколишнього природного середовища, а їхні ресурси становлять один із ключових елементів національної екосистеми, які внаслідок бойових дій зазнали значних збитків.

Законодавчі зміни, які були внесені до низки нормативно-правових актів, на сьогодні не повною мірою вирі-

шують проблеми, пов'язані з правовою охороною лісового фонду України. Впровадження електронної форми лісорубного квитка, використання лісів виключно для потреб оборони, проведення заходів щодо виявлення, вилучення та знешкодження вибухонебезпечних предметів, розробка дієвих стратегій попередження виникнення пожеж

є досить важливими заходами у напрямку подолання сучасних викликів, проте можуть мати негативні наслідки, пов'язані, зокрема, зі зловживанням громадянами своїм правом на проведення рубок. Також не вирішеним залишається питання притягнення винних до кримінальної відповідальності, яке характеризується надмірною розгалуженістю та диференціацією. Певні складнощі має і діяльність компенсаційних комісій, що зумовлено недостатньою ефективністю їх на практиці та непередбаченістю виникнення форс-мажорних обставин.

Відсутність належної правової регламентації охорони лісів, компенсаційного механізму відшкодування збитків, завданих лісовому фонду, зумовлює необхідність детального дослідження цього інституту.

Теоретичні та практичні аспекти впливу воєнного стану на лісові екосистеми України висвітлено у достатньо великій кількості наукових робіт, здійснених такими науковцями як Г. В. Кірейцева, С. В. Хоменко [4], Н. П. Ковальчук, Н. О. Толстуха [5], Д. С. Ковтун [6], А. Д. Кузик, В. І. Товарянський [8], С. В. Зібцев, О. М. Сошенський, Й. Г. Голдаммер, В. В. Миронюк, О. А. Борсук, В. В. Гуменюк, В. Л. Мешкова, О. В. Василюк, І. Ф. Букша [10], В. Г. Хашев [14], М. Х. Шершун, В. Ю. Касюхнич [16] та ін. У раніше проведених дослідженнях наголошувалося на основних заходах, необхідних для належної охорони лісів, найбільш поширених факторах негативного впливу на лісові ресурси, а також впливі воєнного стану на лісові екосистеми України. Важливість самостійного дослідження цього питання першочергово обумовлена потребою у з'ясуванні заходів, які були б дійсно важливими та ефективними при вирішенні питання захисту лісів та їх подальшого відновлення, з'ясуванні відповідальності винних за знищення чи пошкодження лісового фонду, а також проведенні аналізу діяльності міжнародних інституцій, таких як Світовий банк та WWF, задля можливості розуміння доцільності адаптації їхнього досвіду для потреб України.

Розкриття специфіки правової охорони лісів в умовах воєнного стану, особливостей юридичної відповідальності за знищення та пошкодження лісового фонду становитиме мету дослідження. Також передбачається проведення аналізу міжнародного досвіду стосовно удосконалення збереження лісових масивів.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабне вторгнення РФ позначилося, з-поміж іншого, на навколишньому природному середовищі, зумовивши значний негативний вплив на нього. Особливого впливу у зв'язку з бойовими діями зазнав лісовий фонд України. Так, з 2014 року активні бойові дії у Східних регіонах України призвели до виникнення значної кількості забруднених та замінованих територій, у тому числі лісів [8, с. 17]. Після 24 лютого 2022 року ситуація ще більше загострилась, адже зазнавати постійних ракетних обстрілів почали усі ліси на території України, що мало наслідком виникнення пожеж, які знищують цілі екосистеми, відновлення яких у майбутньому триватиме не одне десятиліття. Минування лісів натомість унеможливило безпечний доступ громадян до лісових масивів, проведення запланованих робіт у лісових господарствах та спричинило дефіцит коштів внаслідок знаходження підприємств лісової галузі на самофінансуванні [5, с. 92].

Проведення рубок без відповідного на це дозволу є одним із найбільш поширених деструктивних чинників, пов'язаних із діяльністю людини та використанні нею відповідних ресурсів у економічних цілях [16, с. 48]. Виснажливе використання угідь, нехтування нормами законодавства стосовно їх збереження та відтворення спричинили значну кількість проблем, до яких належать насамперед забруднення лісів та атмосферного повітря, недостатній розвиток лісової інфраструктури, неможливість швидкого їх відновлення. Поштовхом для врегулю-

вання усіх цих нагальних питань стало введення в Україні воєнного стану.

Так, на період його дії та упродовж шести місяців після його припинення або скасування постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання ведення лісового господарства у період дії правового режиму воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 р. № 724» від 23.04.2024 р. № 454 (далі – Постанова № 454) визначено, що вирубка дерев і чагарників проводиться у випадках, коли це потрібно для забезпечення оборони та безпеки держави, у зв'язку зі зміною оперативної обстановки в районах бойових дій, а також за запитом військових адміністрацій та командування, з урахуванням відповідних особливостей [2].

Відповідно, можна помітити, що подібні зміни до процедури проведення рубок лісів у теперішній ситуації можуть призвести до того, що під виглядом санітарних рубок вирубуватимуться насадження, які їх не потребують, що може мати наслідком повне знищення лісової екосистеми. Водночас, це урядове рішення важливе для посилення обороноздатності та безпеки України, адже відтепер рубки лісів мають проводитись за чітко визначеною процедурою шляхом звернення військового командування до Державного агентства лісових ресурсів України (далі – Держлісагентства).

На додаток до цього, п. 8 Порядку реалізації експериментального проекту щодо видачі спеціального дозволу на спеціальне використання лісових ресурсів (лісорубного квитка) в електронній формі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.2023 р. № 483, передбачається видача лісорубного квитка в електронній формі за заявою заявника через Єдину екологічну платформу «ЕкоСистема» або через Портал «Дія» [13]. Для порівняння, п. 3 Порядку видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 р. № 761, передбачалася виключно паперова форма лісорубного квитка за встановленим Додатком 1 до цієї Постанови зразком [12].

Відтак, подібні зміни суттєво спростять процедуру оформлення лісорубного квитка та сприятимуть цим самим зменшенню бюрократичної тяганини, корупційного впливу та зменшенню випадків притягнення осіб до адміністративної відповідальності за порушення встановленого порядку користування лісосічним фондом, виготовлення та вивезення деревини.

Ще однією проблемою, яка особливо гостро постала перед лісовими екосистемами з початком повномасштабного вторгнення, стало мінування лісових територій. Першочергово варто зазначити, що на сьогодні чинне законодавство не містить спеціальних процедур і положень щодо процесу розмінування лісів, а також нормативних актів щодо управління цими екосистемами, забрудненими вибухонебезпечними предметами (наприклад, наказів про розмінування, переліків документацій, які б виключали окремі території зі списку небезпечних місць, тощо).

Державною стратегією управління лісами України до 2035 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1777-р (далі – Стратегія), абз. 7 підрозділу Розділу IV основним завданням визначено плату за організацію заходів з лісового господарства у зоні відчуження та на ділянках, яким було завдано шкідливого впливу, зумовленого війною, яке втілюватиметься шляхом виявлення, вилучення та знешкодження вибухонебезпечних предметів (розмінування, зокрема гуманітарного) у лісах на деокупованих територіях [1]. Крім того, у нашій країні наразі не вистачає досвідчених кадрів і належного обладнання для розмінування лісів, тому Оперативним планом реалізації у 2022–2024 роках Стратегії визначено осіб, відповідальних за виявлення, вилучення та знешкодження вибухонебезпечних предметів [1].

Прийняті заходи є вкрай необхідними для якомога швидшого розмінування лісових та прилеглих територій в зонах, що зазнали впливу воєнних дій, та подальшого їх відновлення, чіткий розподіл яких між окремо визначеними органами дозволить забезпечити їх ефективне післявоєнне відродження. Проте знову ж таки подібні нововведення не повною мірою враховують проблематику, яка існує на цей момент, пов'язану насамперед із нестачею фахівців у галузі знешкодження вищезгаданих предметів, адже до повноважень визначених Операційним планом органів більшою мірою віднесено контроль за проведенням подібних заходів, а не здійснення відповідної процедури.

Наступний деструктивним фактором впливу на лісові екосистеми є пожежі та інші надзвичайні стихійні лиха. Аналізуючи масштаби збитків, які вони завдали довкіллю та екосистемам внаслідок воєнних дій, можна зробити висновок, що лісові пожежі складають значну небезпеку для біорізноманіття та природних ресурсів, ефективне управління якими на сьогодні є визначальним задля охорони лісів і забезпечення стабільного розвитку природи та суспільства [4, с. 22]. Першим кроком на шляху до цього може бути розробка дієвих стратегій, спрямованих на відновлення постраждалих екосистем та попередження подальших лісових пожеж в умовах військових дій.

Запропоновані зміни є досить важливими у напрямку подолання сучасних викликів, які стоять перед Україною у сфері збереження довкілля, особливо лісових ресурсів. Вони сприятимуть більш ефективній охороні, захисту, раціональному використанню та відтворенню лісів України, а також забезпечать встановлення балансу між екологічними, економічними та соціальними функціями ведення лісового господарства. Крім того, ці нововведення започаткують процес вдосконалення нормативно-правової бази, необхідної для забезпечення стабільного функціонування лісової галузі в особливий період.

Важливу роль в управлінні лісовими екосистемами та їх відновленні відіграє діяльність міжнародних інституцій, спрямована на забезпечення експертних оцінок завданої шкоди, формулювання рекомендацій щодо відновлення та подальшого лісорозведення. Такі організації, як Світовий банк та Всесвітній фонд природи (WWF), активно працюють над аналізом впливу військових дій на лісовий фонд України, зокрема, через проведення детальних досліджень та розробку конкретних стратегій для забезпечення дієвості ефективного лісоуправління.

У звіті Світового банку «Швидка оцінка шкоди та потреб» (RDNA3) від 23 березня 2023 року здійснено детальний аналіз збитків у лісовому масиві, а також визначено площу територій, забруднених вибухонебезпечними предметами, що серйозно ускладнює відновлення екосистем. Цей документ містить також системні рекомендації щодо впровадження вдосконаленого планування, яке включає у себе розробку стратегій для очищення забруднених територій від бойових дій, оцінку потреб у ресурсах та залучення міжнародних партнерів для підтримки у залісенні та відновленні лісів [15].

Всесвітнім фондом природи (WWF) було опубліковано звіт «Лісоуправління на територіях, забруднених вибухонебезпечними предметами», присвячений комплексному аналізу проблеми управління лісовими ресурсами на територіях, що постраждали від військових дій та забруднені вибухонебезпечними предметами [10]. У ньому наголошується на важливості розробки особливого стандарту для ефективного лісоуправління, формуванні стратегій для результативного розмінування лісів. Ці загальні рекомендації були розширені та викладені у ще одному звіті від цієї організації: «Україна – стійке економічне відновлення для людей і природи». Ними безпосередньо запропоновано: 1) розробити чіткий план дій щодо управління, розведення лісових екосистем, котрі зазнали пошкоджень або були знищені внаслідок війни, з урахуванням аспектів роз-

мінування; 2) модернізувати операції щодо цифровізації; 3) удосконалити охорону лісового сектору від незаконних рубок [10].

Діяльність міжнародних інституцій, таких як Світовий банк і Всесвітній фонд природи, є вирішальною для управління Лісовим фондом України та його відновлення, особливо в умовах, коли лісові масиви зазнають значних руйнувань внаслідок збройної агресії. Їх експертні оцінки та пропозиції допомагають не лише оцінити масштаби шкоди, а й визначити пріоритетні напрямки роботи для подальшого відтворення екосистем.

Так, ефективне управління та відновлення лісових екосистем у зонах, які постраждали від військових дій, потребує комплексного підходу, який включає міжнародну співпрацю, експертні оцінки, розробку спеціальних стандартів управління, модернізацію законодавства щодо здійснення незаконних рубок та впровадження новітніх технологій. Розглянуті звіти додатково підкреслюють важливість втілення закріплених рекомендацій в реальність, розроблення діючих механізмів відшкодування шкоди, а також потребу в здійсненні стратегічного планування, яке враховуватиме як питання щодо відновлення лісового фонду, так і безпеку територій, забруднених вибухонебезпечними предметами.

Питання щодо притягнення до юридичної відповідальності за випадки знищення або пошкодження лісового фонду, які здійснюють російські військові на території України, ґрунтується на нормах національного законодавства з урахуванням положень міжнародного права.

Кваліфікація таких діянь може здійснюватися за наявності складу кримінального правопорушення передбачене статтями, що окреслені розділом VIII «Кримінальні правопорушення проти довкілля» Кримінального кодексу України (далі – КК): 1) знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу (ст. 245 КК); 2) незаконна порубка, незаконне перевезення, зберігання, збут лісу (ст. 246 КК) [7].

Окрім наведеного, у зв'язку з застосуванням заборонених методів та засобів ведення воєнних дій з боку держави-агресора, заподіяння шкоди лісам мають бути кваліфіковані за порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК) [7]. Про це свідчить, що ратифікованими Україною міжнародними договорами, а саме Конвенцією про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, прийнятою Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1976 р., Додатковим протоколом до Женевських конвенцій про захист жертв міжнародних збройних конфліктів (Протоколом I) від 8 червня 1977 р. закріплюються положення щодо заборони використання засобів впливу на природне середовище під час військових дій, що мають на меті або можуть завдати значний та довготривалий негативний вплив на довкілля [17; 3].

Негативний вплив збройного конфлікту на лісові масиви призводить до значної шкоди довкіллю та здоров'ю людей, яка може бути складною, тривалою і, здебільшого, незворотною. Тому у разі масового знищення об'єктів рослинного світу або вчинення інших дій, що можуть призвести до екологічної катастрофи, дії загарбників можуть бути кваліфіковані за ст. 441 Кримінального кодексу України як екоцид [7].

Тож, можемо визначити, що знищення або пошкодження лісів та інших об'єктів рослинного світу в Україні можуть бути кваліфіковані статтю 438 КК за умови, що такі дії відбулися в контексті здійсненні бойових дій із застосуванням заборонених методів та засобів ведення війни й спричинили широкомасштабну, довготривалу та серйозну шкоду довкіллю. У випадку, коли зв'язок із бойовими діями відсутній, відповідальність за наявності складу кримінального правопорушення буде визначатися за ст. 441 КК («Екоцид») [14, с. 161]. Якщо не буде заподіяна значна та довготривала шкода, не буде просте-

жуватись масовість знищення об'єктів лісового фонду, то такі діяння можуть бути кваліфіковані за ст. 245 або ст. 246 КК [14, с. 158].

Механізм притягнення винних до юридичної відповідальності за кримінальні правопорушення проти навколишнього середовища водночас повинен передбачати й чітко закріплену процедуру відшкодування шкоди, завданої лісовим масивам. Наразі вкрай важливо на законодавчому рівні закріпити дієвий механізм обрахування заподіяних збитків, бо це впливатиме на ефективність правозастосування, оскільки без чітких критеріїв їх оцінки важко довести вину правопорушників та забезпечити справедливості у компенсуванні шкоди.

На сучасному етапі основним регулюючим нормативно-правовим актом щодо вирішення з питання, що стосується визначення втрат лісового фонду від завданої шкоди, спричиненої війною, є постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» від 20 березня 2022 року № 326.

Підпунктом 13 пункту 2 цієї постанови розкривається, що саме відноситься до втрат лісового фонду, встановлюється показник, що підлягає їх оцінюванню, визначається Держлісагенство, як орган, що є відповідальним у цьому напрямку й містить відсилне положення щодо визначення шкоди та збитків до Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затвердженої наказом Міндовкілля від 5 жовтня 2022 року № 414 (далі – Методика) [11].

З аналізу положень у окреслених вище підзаконних нормативно-правових актах можна спостерігати тенденцію, що законодавцем передбачається відображення у більшій мірі лише економічну та господарсько-ресурсну компоненти шкоди, заподіяної лісовим масивам на території України у зв'язку з діяннями держави-агресора. Однак при визначенні завданих збитків слід не обмежуватись виключно природоресурсовими складовими, оскільки не тільки вони є визначальними [6, с. 117–118]. Це підтверджується положенням змісту ч. 2 ст. 1 Лісового кодексу України, відповідно до якого, ліси за своїм призначенням та місцезнаходженням виконують більш різноманітні функції, такі як: захисні, рекреаційні, естетичні, оздоровчі, тощо [9].

На сьогодні чинне національне законодавство не містить закріплення такого явища як екосистемні послуги. Однак Державною стратегією управління лісами України до 2035 року, що схвалена розпорядженням КМУ від 29 грудня 2021 р. № 1777-р передбачається однією з стратегічних цілей розвитку лісгосподарського господарства запровадження монетизації екосистемних послуг у окресленій сфері [1].

Нагального вирішення потребує питання щодо створення компенсаційних комісій, котрі відповідно до Методики є компетентними у справах щодо фіксування фактів, пов'язаних з заподіяної шкоди лісовим масивам та обрахування збитків [11]. Слід підкреслити, що наразі на законодавчому рівні не закріплено дієвого механізму їх дії, не передбачаються існування форс-мажорних обставини, що ускладнюватимуть встановлення точного розміру заподіяної шкоди лісовому фонду, внаслідок збройної агресії.

На сучасному етапі важливо забезпечити належне виявлення, в подальшому належне документування та фіксацію екологічної шкоди, впровадження як і на національному, так і на міжнародному рівнях дієвого компенсаційного механізму. Залучення експертів і фахівців, які мають досвід в оцінці завданих збитків щодо правопорушень проти довкілля, матиме суттєве значення для верифікації даних та їх подальшого використання у міжнародних судових інстанціях. Крім того, необхідно кваліфіковано підходити до оцінювання та прорахування шкоди, завдану

лісовому фонду України за законодавчо закріпленими методиками, щоб це в подальшому стало основою для отримання в повному обсязі компенсації.

Для створення ефективного механізму компенсації шкоди, завданої навколишньому середовищу внаслідок російської агресії на території України, варто враховувати вже існуючий міжнародний досвід. Показовим прецедентом є діяльність Компенсаційної комісії ООН у справі Ірак-Кувейт, де було обраховано не лише прямі збитки, а й довгострокові екологічні наслідки, що виникли внаслідок збройного конфлікту [18]. Для фінансування компенсаційного фонду Комісія використовувала відрахування від продажу іракської нафти, що забезпечувало стабільний потік коштів на виплату компенсацій [18]. Цей досвід може бути адаптований для потреб України, яка наразі стикається зі схожими викликами, розглядаючи такі підходи, як створення спеціального міжнародного фонду, здійснення фінансування за рахунок активів агресора, та сприяти формуванню дієвої процедури оцінки шкоди, завданої навколишньому середовищу.

Слід підкреслити, що механізм відшкодування повинен бути структурованим і ефективним, а тому повинен включати не лише орган, який розглядатиме позови, але й водночас фонд, з рахунків якого в подальшому здійснюватиметься виплата компенсацій. Джерела наповнення останнього можливі, зокрема, за рахунок заморожених активів РФ, а також прибутків від нафтогазових контрактів, як це було зроблено у випадку з Іраком. Ключовим для впровадження такого органу є формування чітко закріпленої нормативно-правової основи, зокрема, через міжнародні угоди та правові акти, які б надали законні підстави використовувати ці кошти з метою відшкодування завданих збитків навколишньому середовищу.

Підсумовуючи викладене зробимо загальний висновок про те, що на сучасному етапі функціонування лісів в Україні найбільш ефективним способом їх захисту буде формування єдиного і досконалого нормативно-правового регулювання, закріплення чіткого механізму притягнення винних до юридичної відповідальності, а також визначення належної процедури відшкодування шкоди як на міжнародному, так і національному рівнях.

Наразі варто розпочати розробку чітких процедур та конкретного плану дій стосовно відновлення лісів, аби подальше післявоєнне лісоутворення було нормативно забезпечене та було надано дозвіл на проведення процесу лісорозведення на ділянках, які зазнали негативних наслідків збройного конфлікту. Так, ефективне управління та відновлення лісів України, що зазнали впливу останнього, повинно здійснюватися відповідно до встановлених державних програм, після їх попереднього розмінування, ліквідації наслідків пожеж, очищення від забруднень та проведених санітарних заходів. Розглянуті звіти Світового банку та WWF додатково підкреслюють важливість втілення закріплених ними рекомендацій в реальність, розроблення дієвих механізмів відшкодування шкоди та здійснення необхідного стратегічного планування.

Крім того, на сьогодні особливо гострим є питання щодо визначення втрат лісового фонду від шкоди, спричиненої війною, обрахування яких у національному законодавстві обмежується лише економічними та господарсько-ресурсними компонентами шкоди, ігноруючи при цьому інші важливі функції, які виконують ліси. До того ж досі на законодавчому рівні не закріплено дієвого механізму дії компенсаційних комісій – органів, компетентних у справах щодо фіксування фактів завдання збитків лісовим масивам та обрахуванням збитків. Це може мати наслідком ускладнення встановлення точного розміру заподіяної шкоди лісовому фонду внаслідок збройної агресії.

У такому випадку пропонуємо запровадити чіткі компенсаційні механізми за шкоду, завдану лісовим екосистемам внаслідок російської агресії на території України,

із врахуванням вже існуючого міжнародного досвіду, прикладом чого є діяльність Компенсаційної комісії ООН у справі Ірак-Кувейт, під час якої було обраховано не лише прямі збитки, завдані навколишньому середовищу, а й довгострокові екологічні наслідки, що виникли внаслідок збройного конфлікту, а для фінансування компенсаційного фонду використано відрахування від про-

дажу іракської нафти, які слугували надійним джерелом виплати компенсацій.

У підсумку варто зазначити, що механізм відшкодування повинен бути комплексним та гнучким, а тому повинен включати не лише орган, який розглядатиме позови, але й джерело подальших виплат компенсацій, наповнення якого може бути можливим за рахунок заморожених активів рф.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна стратегія управління лісами України до 2035 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1777-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#n10> (дата звернення: 05.11.2024).
2. Деякі питання ведення лісового господарства у період дії правового режиму воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 р. № 724: Постанова КМУ від 23 квітня 2024 р. № 454. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/454-2024-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій про захист жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 05.11.2024).
4. Кірейцева Г. В., Хоменко С. В. Аналіз масштабів шкоди, завданої лісовими пожежами довкіллю та екосистемам внаслідок воєнних дій. Лісові пожежі в умовах війни : збірник тез доповідей Круглого столу, м. Львів, 24 травня 2024 року. Львів: ЛДУ БЖД, 2024. С. 21–23.
5. Ковальчук, Н. П., Толстушко Н.О. Лісові фітоценози України в умовах воєнного стану. Сільськогосподарські машини. № 48. 2022. С. 88–92.
6. Ковтун, Д. С. Шкода, заподіяна лісовому фонду України збройною агресією рф: еколого-правовий аспект. *Часопис Київського університету права*. № 3. 2023. С. 115–119.
7. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 5 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 05.11.2024).
8. Кузик А. Д., Товарянский В. І. Вплив воєнних дій на лісові екосистеми України та їх післявоєнне відновлення. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. №27. 2023. С. 16–22.
9. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-XII/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#n473> (дата звернення: 05.11.2024).
10. Лісоуправління на територіях, забруднених вибухонебезпечними предметами / С.В. Зібцев, О.М. Сошенський, Й.Г. Голдаммер, В.В. Миролюк, О.А. Борсук, В.В. Гуменюк, В.Л. Мешкова, О.В. Василюк, І.Ф. Букша – WWF-Україна, 2022. 148 с.
11. Методика визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 414 від 05 жовтня 2022 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-22#Text> (дата звернення: 05.11.2024).
12. Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів: Постанова КМУ від 23 травня 2007 р. № 761 (в редакції від 01.11.2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).
13. Про реалізацію експериментального проекту щодо видачі спеціального дозволу на спеціальне використання лісових ресурсів (лісорубного квитка) та сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів в електронній формі: Постанова КМУ від 12 травня 2024 р. № 483. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2023-п#Text> (дата звернення: 05.11.2024).
14. Хашев В.Г. Проблемні питання кваліфікації випадків знищення або пошкодження лісових масивів та інших об'єктів рослинного світу, що вчиняють російські військові в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. Випуск 83: частина 3. 2024. С. 156–162.
15. Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення: Лютий 2022 – Лютий 2023 (Ukrainian). Washington, D.C.: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099062823034041908/P18017401fe8430010af21016afb4ebc8c4/>
16. Шершун М. Х., Касюхнич В. Ю. Економічна складова розвитку лісової галузі в умовах воєнного стану. *Збалансоване природо-користування*. 2023. № 1. С. 45–52.
17. Convention on the prohibition of military or any other hostile use of environmental modification technique New York, 10 December 1976. URL: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1978/10/19781005%2000-39%20AM/Ch_XXVI_01p.pdf (дата звернення: 05.11.2024).
18. Resolution 2621. The situation between Iraq and Kuwait (UN Compensation Commission). UNSCR. URL: <http://unscr.com/en/resolutions/2621>.